

Zakariás Kinga

A közösségek méltóságának védelme a gyűlöletbeszéddel szemben az Alkotmánybíróság gyakorlatában – különös tekintettel a vallási közösségek védelmére

Bevezetés

A 2024. évi párizsi olimpia nyitóünnepségének egyes keresztény értékeket sértő jelenetei (Jézus Krisztus és apostolainak a keresztre feszítés előtti utolsó vacsorájának *drag queen*-ekkel, egy transznemű modellel és egy Dionüszosznak „öltözött” meztelen énekessel való ábrázolása) világszerte nagy felháborodást váltottak ki a keresztény közösségek körében.¹ Bár a párizsi olimpia szervezői bocsánatot kértek azoktól, akiket megsértettek a „látszólag” Leonardo da Vinci festménye, *Az utolsó vacsora* által meghíletett produkcióval, azt is rögzítették, hogy a produkció – véleményük szerint – elérte célját: a közösségi tolerancia ünneplését.² Felmerül a kérdés, hogy beszélhetünk-e toleranciára épülő emberi együttélésről abban az esetben, ha egyes közösségek méltósága védelmének fontosságát oly módon és olyan stílusban hangsúlyozzák, hogy ezzel egyúttal más közösségek méltóságát megsértik. Ezzel a paradoxonnal hívta fel az olimpiai esemény a figyelmet arra, hogy minden emberi közösség, köztük a vallási (konkrét esetben: keresztény) közösségek méltósága is védelmet igényel a gyűlöletbeszéddel szemben.

A gyűlöletbeszéd olyan kifejezés, vélemény, amely faji, vallási, etnikai, nemi, nemzeti alapú gyűlöletet vagy más, intolerancián alapuló gyűlöletet fejez ki adott társadalmi csoporttal szemben.³ A gyűlöletbeszéd kezelésének két modellje ismert. Míg az Egyesült Államokban a véleményszabadság védelmi körét az individualizmus és a libertarianizmus alakítja, és ennek megfelelően a gyűlöletbeszéd (*hate speech*) széles körű alkotmányos

¹ Olimpiadi, la Santa Sede: alcune scene un'offesa per tutti i credenti 2024.

² GROHMANN 2024.

³ KOLTAY 2016: 345.

védelemben részesül, addig más nyugati demokráciák, például Németország alkotmányos joggyakorlatában a véleményszabadságról alkotott elképzelések alapját a közösség védelme és a méltóság mint legfőbb érték képezi, ezért a gyűlöletbeszéd tilos és büntetendő.⁴ Magyarország történelmi hagyományai alapján a német modellhez áll közelebb, az alkotmánybírói gyakorlat az alkotmánybíráskodás kialakulásának kezdeti éveiben mégis az amerikai modellt követte. A gyakorlat azonban már a 2000-es évektől elmozdult az európai modell irányába (legalábbis ami a különböző szimbólumok alkotmányos megítélését illeti), az Alaptörvény hatálybalépését (különösen az Alaptörvény negyedik módosítását) követően pedig végleg felhagyott a kezdeti, az amerikai modellen alapuló liberális irányultsággal. Tanulmányom célja annak bemutatása, hogyan változott a magyar alkotmánybírói gyakorlat a gyűlöletbeszéd alkotmányos megítélésével összefüggésben, és választ adjak arra a kérdésre, mi a változás oka. Másrészt három 2021-es és 2022-es alkotmánybírói határozat tükrében mutatom be a vallási alapú gyűlöletbeszéd problémáját, arra keresve a választ, hogy melyek az egymással versengő alapjogok közötti egyensúly megtalálásának szempontjai.

A közösségépítés és a közösség védelme kiemelkedő szerepet tölt be az ünnepektől kezdve, aminek már több mint 20 éve szemtanúja vagyok, kezdetben pázmányos diákként, majd a Jogtörténeti Tanszék oktatójaként, végül az Alkotmánybíróság érdemi munkatársaként. Erre tekintettel a következő elemzést tisztelettel ajánlom Horváth Attila professzor úrnak.

A közösségek méltóságának védelme a gyűlöletbeszéddel szemben az Alkotmánybíróság gyakorlatában

Az Alkotmánybíróság gyűlöletbeszéddel kapcsolatos gyakorlata két korszakra osztható. Az első korszak a rendszerváltás után módosított Alkotmány (a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény) értelmezésén, a második korszak pedig a 2012-ben hatályba lépett Alaptörvény (Magyarország Alaptörvénye) értelmezésén alapul.

Az alapjogok értelmezése szempontjából fontos, hogy az Alkotmány nem határozta meg általánosan az alapvető jogok korlátozásának elfogadható indokait, és speciális tartalmi megkorlátozásokat sem tartalmazott.⁵ Jogkorlátozási klauzula hiányában az Alkotmánybíróságra

⁴ ROSENFELD 2012: 243.

⁵ A régi Alkotmány eredeti – 1989. évi XXXI. törvénnyel megállapított – szövege még tartalmazott az alapjogok korlátozásának formai és tartalmi feltételeit általánosan meghatározó jogkorlátozási klauzulát [8. § (2)–(3) bekezdés]. Azt az alkotmány módosításáról szóló 1990. évi XL. törvény azonban módosította: a korábbi rendelkezések helyett egyrészt bevezette azt a formai követelményt, hogy az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg, másrészt német mintára az alapjogok lényeges tartalma korlátozásának tilalmát [8. § (2) bekezdés]. Ez utóbbi szabály azonban nem helyettesíti

hárult az a feladat, hogy az alkotmánybíróági vizsgálat keretében⁶ kidolgozza az alapjogok jogalkotó által történő korlátozhatóságának szempontrendszerét. Ennek megfelelően az Alkotmánybíróság mondta ki, hogy a közösségek méltósága alkotmányos korlátja lehet a véleménynyilvánítás szabadságának.

Az Alkotmánybíróság 2012 előtti gyakorlata

Az Alkotmánybíróság 1992-ben találkozott először a gyűlöletbeszéd korlátozhatóságának problémájával, amikor a *Büntető törvénykönyv* közösség elleni izgatásra vonatkozó rendelkezését vizsgálta. A *Büntető törvénykönyv* a közösség elleni izgatás két, egymástól jól elkülöníthető tényállását szabályozta: a magyar nemzet vagy a lakosság egyes csoportjai elleni gyűlöletre uszítást és a gyalázkodást, azaz a sértő vagy lealacsonyító kifejezés használatát, vagy más ilyen cselekmény elkövetését.

Az Alkotmánybíróság a gyalázkodás tényállását [korábbi Btk. 269. § (2) bekezdés] alkotmányellenesnek nyilvánította, mert a gyűlöletre uszítással ellentétben a köznyugalmat önmagában, absztrakt módon védte, és nem vette figyelembe az egyéni jogsérelem veszélyét, ugyanakkor a határozat indokolásának végén megjegyezte:

„Az Alkotmánybíróság határozata szerint a közösségek méltósága a véleménynyilvánítási szabadság alkotmányos korlátja lehet. Nem zárja ki tehát a határozat azt, hogy erről a törvényhozó akár a gyűlöletre uszítás tényállásán túlmenően büntetőjogi védelemmel is gondoskodik. A közösségek méltóságának hatékony védelmére azonban más jogi eszköz, például a nem vagyoni kártérítés alkalmazási lehetőségeinek a bővítése is alkalmas.”⁷

Hasonlóképpen 2004-ben az Alkotmánybíróság a becsmérlés új tényállását [korábbi Btk. 269. § (2) bekezdés] is alkotmányellenesnek minősítette a köznyugalom elvont védelme miatt.⁸ A fenti határozatokból az derül ki, hogy a közösség elleni izgatás büntethetőségét a köznyugalom önmagában nem, csak az egyéni jogok sérelmének a veszélye alapozza meg. Az Alkotmánybíróság tehát a „nyilvánvaló és közvetlen veszély” (*clear and present danger*) mércéjét állította fel azzal, hogy a bűncselekménnyé minősítéshez – amerikai

az alapvető jogok korlátozásának indokait megnevező korábbi rendelkezést, mivel csupán a korlátozás maximális mértékére utal.

⁶ Az Alkotmánybíróság fő hatásköre akkoriban a jogszabályok utólagos alkotmányossági felülvizsgálata (utólagos normakontroll) volt, amelyet bárki kezdeményezhetett (*actio popularis*).

⁷ 30/1992. (V. 26.) AB határozat: 167, 181.

⁸ 18/2004. (V. 25.) AB határozat: 303, 319.

mintára – megkövetelte: a gyűlöletkeltés az erőszak egyértelmű és közvetlen veszélyét hordozza.⁹ Az azonban már nem volt világos, hogy ezek az egyéni jogok milyen viszonyban voltak a „közösségek méltóságával”. Az Alkotmánybíróság végül 2008-ban rendezte ezt a kérdést. Egyrészt az Alkotmánybíróság 2008-ban megsemmisítette a *Büntető törvénykönyv* új gyalázkodási tényállását, és kimondta, hogy nem a közösségnek van méltósága, hanem a közösséget alkotó egyéneknek:

„A jog [az emberi méltósághoz való jog mint általános személyiségi jog] alanya tehát az egyén, ő léphet fel becsületének, méltóságának védelmében. Nem magának a közösségnek, mint meghatározatlan személyek összességének vagy a tagoktól elváló szervezetnek van méltósága, hanem a közösséget alkotó egyének emberi méltósághoz való alanyi joga érdemes a védelemre.”¹⁰

Másrészt az Alkotmánybíróság megsemmisítette a *Polgári törvénykönyv* új személyiségi jogsértési tényállását. Kimondta, hogy bármilyen közösséghez tartozás az egyén személyiségének meghatározó eleme lehet, de az emberi méltóságból kibontott alapjogok csak az egyénhez kapcsolhatók, ezért a közösségek méltósága önálló alapjokként nem értelmezhető.¹¹ Az Alkotmánybíróság másként ítélte meg azonban az önkényuralmi jelképek használatát tiltó büntetőjogi rendelkezés (korábbi Btk. 269/B. §) és a nemzeti jelképek megsértéséről szóló rendelkezés (korábbi Btk. 269/A. §) alkotmányosságát, az ezek megsemmisítésére irányuló indítványokat elutasította. Az Alkotmánybíróság az előbbi határozatában kimondta, hogy „büntetőjogi védelem alá vonható a közösségek méltóságát sértő, köznyugalmat veszélyeztető magatartás, ha ez nem kifejezetten meghatározott, azonosítható személy ellen irányul; a kitűzött cél elérése érdekében elvben nincs más és enyhébb eszköz, mint a büntetőjogi szankció”.¹² Az utóbbi határozat a szimbólumok és az egyén, valamint a közösség viszonyára is hivatkozott: „A szimbólumok egyrészt kifejezték a jelvényt használó egyének meghatározott közösséghez való tartozását, másrészt kifejeleg megjelenítették az adott közösség egészét is.”¹³ Ezzel a magyar alkotmánybírósági gyakorlat kétségtelenül némileg visszalépett eredeti liberális irányultságától.¹⁴ Ugyanakkor ezekből a határozatok-

⁹ ROSENFELD 2012: 272. A *clear and present danger* doktrína fejlődéséhez az Egyesült Államokban lásd KOLTAY 2016: 355–359. A *clear and present danger* doktrína alkalmazásának megítéléséhez a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatában lásd KOLTAY 2016: 382–387.

¹⁰ 95/2008. (VII. 3.) AB határozat: 782, 790.

¹¹ 96/2008. (VII. 3.) AB határozat: 823–824.

¹² 14/2000. (V. 12.) AB határozat: 83, 95.

¹³ 13/2000 (V. 12.) AB határozat: 61, 67.

¹⁴ ROSENFELD 2012: 272.

ből is kiolvasható, hogy csak az egyén lehet a jogok gyakorlója, amely jogok a közösségbe tartozás miatt illetik meg őt, és visszahatnak a közösségre is.

Az Alkotmánybíróság gyakorlata 2012 után

A 2012. január 1-én hatályba lépett Alaptörvény és módosításai jelentős változást hoztak az alapjogok korlátozása terén. Az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése immár tartalmaz általános korlátozási klauzulát, amely az alapvető jogok törvényben történő szabályozása és lényeges tartalma korlátozásának tilalma mellé beemelte az Alkotmánybíróság gyakorlatában kidolgozott szükségességi-arányossági tesztet. Az Alaptörvény negyedik módosítása 2013-ban pedig két speciális tartalmi korlátot vezetett be a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozására. Az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdése alkotmányos szinten rögzítette, hogy az emberi méltóság a véleménynyilvánítás szabadságának külső korlátja lehet, a IX. cikk (5) bekezdése pedig megteremtette a gyűlöletbeszéd polgári jogi szankcionálásának lehetőségét a közösségek méltóságának megsértése esetén. Az Alaptörvény negyedik módosítását követően ezeknek a rendelkezéseknek az értelmezésére irányul az Alkotmánybíróság gyakorlata az Alaptörvény által újradefiniált hatásköri keretek között.¹⁵

Az Alaptörvény negyedik módosítása előtt az Alkotmánybíróság nem vette figyelembe a közösségek méltóságára vonatkozó korábbi gyakorlatát, és a jogállamiságból folyó jogbiztonság egyik elemére, a normavilágosságra hivatkozással semmisítette meg az önkényuralmi jelképek tilalmáról szóló rendelkezés „ötágú vörös csillag” fordulatát, amelyet a 14/2000. (V. 12.) AB határozatban még alkotmányosnak ítélt.¹⁶ A változtatás oka valójában az Emberi Jogok Európai Bíróságának a Vajnai v. Magyarország ügyben hozott döntése volt.¹⁷

Az Alkotmánybíróság a nemzetiszocialista és kommunista rendszerek bűneinek tagadásáról szóló határozatában már tekintettel volt a véleménynyilvánítás szabadságának az Alaptörvény negyedik módosítása során beiktatott korlátaira és egyúttal fenntartotta azt a hosszú évek alatt kikristályosodott álláspontját, miszerint a közösségek méltósága önálló alapjogként – az emberi méltóság személyhez kötöttsége miatt – nem értelmezhető, de a közösség tagjainak méltóságvédelmét a közösségre tekintettel biztosítja.¹⁸

¹⁵ Az Alaptörvény bevezette a bírói döntéssel szembeni alkotmányjogi panaszt, amely 2012 után az Alkotmánybíróság jellegadó hatáskörévé vált (24. cikk (2) bekezdés d) pont).

¹⁶ 4/2013. (II. 21.) AB határozat: Rendelkező rész.

¹⁷ Az Alkotmánybíróság döntő jelentőségűnek tekintette az Emberi Jogok Európai Bíróságának a Btk. fenti fordulatával kapcsolatos jogértelmezését a Vajnai v. Magyarország ügyben, amely fokozta a jogalkotó által túlzottan tágan meghatározott tényállás bírósági jogértelmezésének ellentmondásosságát. 4/2013. (II. 21.) AB határozat: Indokolás [72].

¹⁸ 16/2013. (VI. 20.) AB határozat: Indokolás [48].

Az Alkotmánybíróság 2021-ben szembesült először a vallási alapú gyűlöletbeszéd sajátos problémájával, így az ebben az évben hozott két döntésében rögzítette a vélemény nyilvánítás szabadsága és a vallási közösségek méltósága közötti kollízió feloldásának szempontrendszerét, amelyet egy 2022. évi döntésében tovább pontosított. A következőkben ezt a szempontrendszert mutatom be három bírói döntés ellen irányuló alkotmányjogi panasz tükrében. Mindhárom esetben a kiindulópont a *Polgári törvénykönyv* gyűlöletbeszéd polgári jogi korlátozásának alapját megteremtő rendelkezésének Alaptörvénnyel összhangban történő értelmezése. A *Polgári törvénykönyv* meghatározza a védett közösségek körét, és a közösséget nagy nyilvánosság előtt súlyosan sértő vagy kifejezőmódjában indokolatlanul bántó jogsérelem esetére biztosítja a polgári eljárás megindításának lehetőségét, ha az adott közösséghez tartozás a jogérvényesítő fél személyisége lényeges vonásának minősül.¹⁹ Ennek megfelelően a blaszfémia (vallás- gyalázás, istenkáromlás) olyan eseteiről lesz szó, amikor a blaszfémia gyalázkodó jellegű, és a hívek vallási identitását sérti.²⁰

A 6/2021. (II. 19.) határozat – abortusztablettával történő „áldoztatás”

Az indítványozók mint a katolikus közösség tagjai egy 2016-ban megtartott, a teljes lengyel abortusztilalmat támogató lengyel katolikus egyházi állásfoglalás elleni tüntetésen előadott performansz miatt indítottak keresetet. Keresetükben annak megállapítását kérték a bíróságtól, hogy a katolikus vallási közösséghez való tartozásuk révén az alperesek megsértették emberi méltóságukat. Az alperesek egy – később az internetre feltöltött – szentáldozást imitáló előadást mutattak be, amelynek keretében az egyik püspöknek öltözött tüntető egy „abortusztabletta” feliratú zacskóból egy fehér tablettát helyezett a másik két tüntető nyelvére a „Krisztus teste” kijelentés kíséretében.

¹⁹ „2:54. § (5) A közösség bármely tagja jogosult a személyisége lényeges vonásának minősülő, a magyar nemzethez, illetve valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösséghez tartozásával összefüggésben a közösséget nagy nyilvánosság előtt súlyosan sértő vagy kifejezőmódjában indokolatlanul bántó jogsérelem esetén a jogsértés megtörténtétől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül személyiségi jogát érvényesíteni. A közösség bármely tagja a jogsértéssel elért vagyoni előny átgengedésének kivételével a személyiségi jogok megsértésének valamennyi szankcióját érvényesítheti.”

²⁰ A blaszfémia fogalmához lásd KOLTAY 2016: 282–284. A blaszfémia a szólásszabadság korlátjaként jelenik meg az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában is. A blaszfémia behatárolásának az egyik szempontja – a vallási meggyőződés vagy inkább vallásos érzékenység mellett – a gyalázat. TÖRÖK 2014: 206–207. A szólásszabadság csak a vallásokat ért szélsőséges támadásokkal, a vélemény indokolatlanul bántó, sértő jellege esetében korlátozható az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában, mégpedig a vallásszabadság jogának biztosítása érdekében. Ezzel szemben Koltay szerint a vallásgyalázó vélemények nem a vallásszabadság gyakorlását korlátozzák, hanem az emberi méltóságot sértik. KOLTAY 2017: 187–189.

Az indítványozók keresetük elutasítását követően alkotmányjogi panaszt nyújtottak be az Alkotmánybírósághoz. A másodfokú ítéletet hatályon kívül helyező és az elsőfokú ítéletet helybenhagyó Kúria mint felülvizsgálati bíróság azzal érvelt, hogy a művi terheesség-megszakítás engedélyezése körüli társadalmi vitában a véleményét határozottan kinyilvánító egyház, annak tagjai és az adott vallási közösséghez tartozó hívők is a közszereplőkhöz hasonlóan szélesebb körben kötelesek a markáns kritikát is tűrni.

Az Alkotmánybíróság megsemmisítette a polgári bíróságok ítéleteit. Az Alkotmánybíróság a véleménynyilvánítás szabadságának védelmi körét illetően hangsúlyozta, hogy „a vallási közösségnek a közügyek megvitatásával összefüggő kritikája során – különösen a vélemény képi vagy kommunikatív tettek útján történő kifejezése esetén – nem eleve öncélú és jogsértő a vallási közösség jelképeinek felhasználása.”²¹ Tehát a vallási jelképek felhasználása főszabály szerint a véleménynyilvánítás szabadságának védelmi körébe tartozik. A mérleg másik serpenyőjében lévő közösségek méltóságával összefüggésben a testület egyrészt megállapította: „A véleménynyilvánítás szabadságának határa ugyanakkor nem valamely közösségnek (illetve a hozzá tartozó egyes személyeknek) a megsértése, hanem a közösség méltóságának megsértése. A közösség méltóságának megsértése nem azonos a közösség megsértésével, s még kevésbé a közösség egyes tagjai érzéseinek megsértésével.”²² Másrészt külön hangsúlyozza, hogy „az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdése nemcsak a társadalmon belül kisebbségben lévő vallási közösségeknek nyújt védelmet, hanem olyan közösségnek is, amelyhez tartozó személyek a társadalom egészéhez viszonyítva adott esetben többséget alkotnak”.²³ Tehát a közösségek méltósága a közösség egyes tagjait védi vallási identitásuk sérelme esetén függetlenül attól, hogy kisebbségi vagy többségi közösségről van szó. A mérce tekintetében az Alkotmánybíróság rögzítette: „Nem igazolható azonban, hogy általában a vallási közösség tagjainak méltóságát – önmagában a közösséghez tartozásuk miatt – a jognak ugyanazokkal a megszorításokkal kellene védenie, mint akár a vallási közösség közszereplést vállaló képviselőinek személyiségi jogait.”²⁴ A testület ezzel különbséget tett az egyház bírálata és a vallás hívőkre is kiható gyalázása között. Míg az egyház bírálata széles körben biztosított, a hívők gyalázásának gátat szab a közösségek méltósága.

Az Alkotmánybíróság végül megállapította, hogy a támadott ítéletek a sértő közlést alkotmányosan védett véleménynyilvánításként fogadták el, anélkül, hogy megvizsgálták volna a vélemény tartalmát vagy a közügyek megvitatásához való hozzájárulását;

²¹ 6/2021. (II. 19.) AB határozat: Indokolás [34].

²² 6/2021. (II. 19.) AB határozat: Indokolás [24].

²³ 6/2021. (II. 19.) AB határozat: Indokolás [28].

²⁴ 6/2021. (II. 19.) AB határozat: Indokolás [34].

következésképpen a bíróságok nem vizsgálták kellő gondossággal, hogy a közlés célja a közösség megsértése volt-e, vagy sem.²⁵

A 7/2021. (II. 19.) AB határozat – „Nagy Harácsony”

Az indítványozó, egy volt országgyűlési képviselő keresetet nyújtott be a HVG kiadójával szemben személyiségi jogainak megsértése miatt, mert a kiadó karácsonyi különszámában *Nagy Harácsony* címmel megjelentetett címlapján Gerard Von Honthorst *A pásztorok imádása* (1622) című festményének átalakított változatát közölte, amelyen az eredeti szereplők arca helyére közszereplők arca került, a gyermek Jézus képét pedig egy halom aranypénzzel cserélte ki.

Az indítványozó az Alkotmánybírósághoz fordult, miután a bíróságok elutasították keresetét. Az Alkotmánybíróság azonban elutasította az alkotmányjogi panaszt. Az Alkotmánybíróság abból indult ki, hogy „adott közlés üzenetét, célját, illetve sértő vagy bántó voltának mértékét a vitatott közlés tartalma és formája mellett az adott médiumon belüli kontextusára, valamint a társadalmi környezetre tekintettel lehet kellő alapossággal megítélni”.²⁶ A közlés tartalma és formája tekintetében rámutatott:

„[K]özügy megvitatása esetén, különösen, ha a közhatalom, illetve a közhatalmat gyakorlók ellenőrzése és a közvélemény tájékoztatása, figyelmének felhívása a cél – a vélemény kifejezésének a választott formája, stílusa nem lehet következtelenül vagy túlzóan bántó, de a bírálat, irónia, bizonyos fokú provokáció, adott esetben enyhén sértő vagy bántó közlések is a véleménynyilvánítás szabadságának védelme alatt maradnak.”²⁷

A társadalmi környezettel összefüggésben hivatkozott a történelmi előzményekre, bár ennek a konkrét ügyben nem tulajdonított jelentőséget: „Ha egy közösséget hazánkban történetileg súlyos sérelmek értek, illetve ha a jelenkorban ismétlődő támadásoknak van kitéve, akkor az adott közösségnek a társadalmon belüli méltósága sérülékenyebbnek tekinthető.”²⁸ Az Alkotmánybíróság végül rögzítette:

„[K]özügyek – adott esetben kritikus – megvitatásával összefüggésben nem eleve jogellenes a vallási vonatkozású tartalom képi formában történő, a közölt vélemény tartalmához okszerűen

²⁵ 6/2021. (II. 19.) AB határozat: Indokolás [36].

²⁶ 7/2021. (II. 19.) AB határozat: Indokolás [31].

²⁷ 7/2021. (II. 19.) AB határozat: Indokolás [31].

²⁸ 7/2021. (II. 19.) AB határozat: Indokolás [31].

igazodó felhasználása, azonban a közlés kifejezésmódja ilyen esetben sem lehet az adott vallásra, illetve vallási közösségekre nézve indokolatlanul bántó.”²⁹

Tehát a közlés tartalma tekintetében a közlés célja (kritika megfogalmazása közéleti kérdésben) és a felhasznált vallási jelkép közötti okozati összefüggés, a forma tekintetében pedig a bántó jelleg mértéke a meghatározó.³⁰ Míg a 6/2021. (II. 19.) AB határozatból az következik, hogy az abortusztablettával történő „áldoztatás” esetén az okozati összefüggés eleve nem volt megállapítható (az áldozás imitálása nem értékelhető a katolikus egyház abortuszkérdésben képviselt álláspontja kritikájaként), a 7/2021. (II. 19.) AB határozatból az következik, hogy a betlehemes alakok ábrázolása esetén megállapítható volt az okozati összefüggés és az ábrázolás módja – közéleti szereplőkről lévén szó, akik esetében a tűrési küszöb eleve magasabb – nem érte el az emberi méltóság sérelmét (az ábrázolás nem vonta kétségbe az ábrázolt személyek emberi minőségét).

Ezzel szemben Horváth Attila alkotmánybíró különvéleményében meghatározó jelentőséget tulajdonított a közlés kontextusának a „Nagy Harácsony” ügyben, ezért elfogadhatatlannak ítélte a vallási jelképek tudatosan és provokatív módon való kigúnyolását:

„Ez sérti a vallásszabadságot, az adott vallásban hívők jogait. A politikai véleménynyilvánításnak számtalan módja lehetséges, amelynek nem szükséges eszköze a blaszfémia. Mindehhez hozzájárul az Alaptörvény Nemzeti Hitvallása által is elismert azon sajátos magyar társadalmi és történelmi kontextus, amelynek következtében Magyarországon a vallásos emberek érzékenyebben reagálnak a vallási jelképeket sértő megnyilvánulásokra, hiszen a szocializmus időszakában a hívő emberek nem csak üldözésnek, hanem folyamatos gúnyolódásoknak voltak kitéve.”³¹

A 3488/2022. (XII. 20.) AB határozat – „Krónikus”³²

2020 tavaszán az indítványozó által kiadott politikai napilapban megjelent egy karikatúra, amellyel kapcsolatban a felperes, az egyik kereszténydemokrata képviselő azt állította, hogy

²⁹ 7/2021. (II. 19.) AB határozat: Indokolás [41].

³⁰ Schanda szerint a két határozat közötti különbség nem az, hogy az egyik esetben politikusok, míg a másikban egy (lengyel) püspök volt érintett, hanem hogy az eucharisztia kigúnyolása sokkal sértőbb, mint a betlehemes alakok nem megalázó ábrázolása. SCHANDA 2021: 388.

³¹ 7/2021. (II. 19.) AB határozat: Indokolás [104].

³² A Csink Lóránt – Csink László szerzőpáros „Napirajz-ügy” elnevezés alatt elemzi a határozatot. A tanulmány szerint az Alkotmánybíróság az eljárás tárgyává tett *Krónikus* című karikatúrát önmagában értékelte, és nem vizsgálta a közlés kontextusát, így nem tulajdonított jelentőséget annak, hogy a *Napirajz* egy közismert baloldali médiatermék politikaikarikatúra-rovata, és ezen keresztül vált ismertté a vitatott rajz. CSINK–CSINK 2024: 13.

az indítványozó megsértette a keresztény vallási közösség méltóságához való jogát. Az indítványozó által kiadott politikai napilap 2020. április 28-i számában *Krónikus* címmel megjelent karikatúrán balról az országos tisztifőorvos látható a sajtótájékoztatókon használatos pulpitus mögött állva, jobbra pedig a keresztre feszített Jézus Krisztus látható. A karikatúrán az országos tisztifőorvos a kereszten függő Krisztusra tekint, és a feje fölött megjelenő szövegbuborékban a következő mondat szerepel: „Alapbetegsége függőséget okozott.”

A bíróságok elutasították a felperes keresetét. A másodfokú bíróság megállapítása szerint a pulpitus mögött álló országos tisztifőorvos alakja a koronavírus-járvány időszakában közismertté vált sajtótájékoztató megjelenítését idézi. Ez a kormányzati kommunikáció kritikája lehet, kiemelve a folyamatosan ismétlődő és egyoldalúnak tekinthető szöveges elemeket. A vallási szimbólum használatát azonban a másodfokú bíróság önkényesnek ítélte, mivel a mondanivaló felismerése az átlagos olvasótól nem várható el, így a közlés választott formája objektíve nem volt alkalmas azoknak a gondolatoknak a kifejezésére, amelyeket a kiadó a karikatúra jelentésének tulajdonított.

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a társadalmi jelentőségű közlés mellett a képi ábrázolás és a kapcsolódó szövegek a vallás gyakorlóival kapcsolatos negatív értékítéletet tartalmaztak, és a kettő között a közlés nem teremtett egyértelmű okozati összefüggést, így – a logikai kapcsolat hiányában – a vallásos érzékenységet sértő szövegrész közlése öncélú volt.³³

Az Alkotmánybíróság a közlés tartalma tekintetében – az abortusztablettával történő „áldoztatás” ügyében megfogalmazott okozati összefüggés követelménye mellett – jelentőséget tulajdonított annak, hogy a közlés a vallási közösség hitének központi elemére vonatkozott. Az Alkotmánybíróság – az állam semlegességének hangsúlyozása mellett – rávilágított arra:

„[A]z objektív intézményvédelem kiüresedne, ha a jogalkalmazás figyelmen kívül hagyná, hogy mit jelent valamely vallási közösség tagjai számára hitük központi elemének a karikírozása, még akkor is, ha a közlésnek ilyen célja nincs. Az tehát, hogy egyes személyek, közösségek nem tartják sérelmesnek a közlést, nem jelenti azt, hogy az ne eshetne az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésében rögzített tilalom alá.”³⁴

Ezzel az Alkotmánybíróság újabb elemmel egészítette ki a közösségek méltósága vizsgálatának szempontrendszerét: a közlés tartalmának megítélése során kifejezetten jelentőséget kell tulajdonítani annak, hogy a gúny tárgyává tett vallási szimbólum a vallási közösség

³³ 3488/2022. (XII. 20.) AB határozat: Indokolás [37].

³⁴ 3488/2022. (XII. 20.) AB határozat: Indokolás [35].

hite központi elemének tekinthető-e, vagy sem. Ennek során az állami hatalom kizárólag a köztudomású tényekre szorítkozhat.³⁵

Konklúzió

Az Alkotmánybíróság gyűlöletbeszéddel kapcsolatos gyakorlata az Alaptörvény és különösen az Alaptörvény negyedik módosítása hatálybalépését követően jelentős változáson ment keresztül. A közösségek méltósága védelmének az Alaptörvénybe való beemelésével az Alkotmánybíróság gyakorlata is megváltozott, és a vallási közösség tagjainak vallási meggyőződését kifejező szimbólumok is védelem alá kerültek. Ezt követően az Alaptörvény hetedik módosítása 2018-ban beiktatta az Alaptörvénybe a Magyarország keresztény kultúrájának védelmére irányuló állami kötelességet [R) cikk (4) bekezdés], amely államcélként fogalmazza meg az egyre inkább szekularizálódó társadalomban a keresztény kultúra és ezzel a keresztény közösségek védelmét. Ezt az államcél-t konkretizálja az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdése, amely biztosítja a gyűlöletbeszéd korlátozását az ember identitásának meghatározó elemein alapuló gyűlölet kifejezése ellen adott közösséghez tartozásra tekintettel. A gyűlöletbeszéddel szemben minden emberi közösség védelemre tarthat igényt az egyenlő emberi méltóságból fakadóan, függetlenül attól, hogy az adott közösség a társadalomban éppen többségben vagy kisebbségben van-e. Enélkül elképzelhetetlen a toleranciára épülő emberi együttélés.

³⁵ CSINK–CSINK 2024: 11.

Irodalom- és forrásjegyzék

- CSINK Lóránt – CSINK László (2024): A vallási érzékenységet sértő karikatúrák megítélése. *In Medias Res*, 13(1), 5–21. Online: <https://doi.org/10.59851/imr.13.1.1>
- GROHMANN, Karolos (2024): Olympic Ceremony's „Last Supper” Sketch Never Meant to Disrespect, Says Paris 2024. *Reuters*, 2024. július 28. Online: <https://www.reuters.com/sports/olympics/paris-2024-apologises-any-offence-caused-by-last-supper-sketch-2024-07-28/>
- KOLTAY András (2016): *A vallások, az állam és a szólás szabadsága*. Budapest: Századvég.
- KOLTAY András (2017): Az Emberi Jogok Európai Bírósága és a blaszfémia mint a szólásszabadság korlátja. *Iustum Aequum Salutare*, 13(1), 175–189. Online: https://ias.jak.ppke.hu/2017isz/14_Koltay_IAS_2017_1.pdf
- Olimpiadi, la Santa Sede: alcune scene un'offesa per tutti i credenti (2024). *Vatican News*, 2024. augusztus 3. Online: <https://www.vaticannews.va/it/vaticano/news/2024-08/santa-sede-olimpiadi-scene-offesa-credenti.html>
- ROSENFELD, Michel (2012): Hate Speech in Constitutional Jurisprudence. A Comparative Analysis. In HERZ, Michael – MOLNÁR, Péter (szerk.): *The Content and Context of Hate Speech. Rethinking Regulation and Responses*. New York: Cambridge University Press, 242–289. Online: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139042871.018>
- SCHANDA, Balázs (2021): The Constitutional Court of Hungary on the Borderlines of Blasphemy. *Hungarian Yearbook of International Law and European Law*, 9(1), 383–389. Online: <https://doi.org/10.5553/HYIEL/266627012021009001022>
- TÖRÖK Bernát (2014): Védhetjük-e a vallás(os)okat a blaszfémiától? In KOLTAY András – TÖRÖK Bernát (szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején*. Budapest: Wolters Kluwer, 187–210.